

2. Brzozowski M. Rola mediów w adaptacji Ukraińców w Polsce. Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2023. 208 s.
3. Масенко Л. Мовна ситуація в Україні та українській діаспорі в Європі. Київ : Критика, 2021. 296 с.
4. Сербенська О. Українська мова як чинник ідентичності в діаспорі. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 228 с.
5. Міністерство освіти і науки Польщі (MEiN). Dzieci ukraińskie w polskim systemie edukacji – raport 2023. Warszawa : MEiN, 2023. 52 s.
6. Український дім у Варшаві. Стан україномовних ініціатив у Польщі [Електронний ресурс]. URL: <https://ukrainskidom.pl/ukrainian-language-in-poland/> (дата звернення: 10.04.2025).

Юрій Петрик,
доктор філософії в галузі історії, учитель історії,
Тернопільському ліцеї №21-спеціалізованій
мистецькій школі імені Ігоря Герети;
Тетяна Петрик,
магістр історії;
Руслан Галушка,
студент історичного факультету,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

**ГЕНЕАЛОГІЧНИЙ ЧИННИК У ФОРМУВАННІ
МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН: ДИНАСТИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ У
КОНТЕКСТІ ДИПЛОМАТІЇ РУСИ-УКРАЇНИ ТА КОРОЛІВСТВА
ПОЛЬСЬКОГО У 1194–1199 РР.**

Історія міжнародних відносин у середньовічній Європі нерозривно пов'язана з історією династій, які не лише виконували політичні функції, а й становили основу для створення союзів, політичних шлюбів і дипломатичних стратегій. У випадку з Руссю-Україною (Руссю) та Королівством Польським, особливо в XI–XII ст., ці взаємини були сильно детерміновані завдяки генеалогії двох панівних родів – Київської династії (яку в літературі часто називають династією Рюриковичів) та династією П'ястів, контакти між якими відігравали фундаментальне значення для політичної стабільності обох держав. Особливо актуальними дослідження генеалогічних зв'язків є в сучасній європейській історіографії.

Після смерті Великого князя київського Ярослава Мудрого у 1054 р. стабільність влади правителів у Києві дещо похитнулася, а станом на XII ст. Русь-Україна вже була низкою фактично незалежних одне від одного князівств. У Польському Королівстві процес роздробленості активізувався по смерті князя Болеслава III Кривоустого у 1138 р. Як руські удільні, так і польські князівства потребували міцних династичних союзів, що давали б змогу місцевим князям почувати себе дещо впевненіше на престолі.

Серед важливих джерел для досліджуваної тематики відзначимо «Повість временних літ» [4], «Аннали або хроніки славетного Королівства Польського» Яна Длугоша [5], «Хроніку польську» Вінцентія Кадлубка [7] та «*Monumenta Poloniae Historica*» [8]. Серед історіографії варто виділити дослідження Михайла Грушевського [2] та Броніслава Влодарського [9], а також відносно сучасні публікації Леонтія Войтовича [1], Миколи Котляра [3], Артура Кієса [6], у яких привернуто увагу до специфіки взаємин Русі-України з Польським Королівством у 1190-х роках.

Метою цієї роботи є аналіз ролі генеалогічного фактора у формуванні міжнародних відносин між Руссю-Україною та Польщею у XII столітті. У ньому будуть розглянуті не лише династичні зв'язки та їхній вплив на дипломатичну політику, але й те, як ці зв'язки впливали на рішення правителів Русі-України та Королівства Польського, як у внутрішніх, так і в міжнародних справах. Також обговорено роль генеалогії в легітимізації влади окремих правителів у 1190-х роках.

У 1194 р. помер князь Казимир II, який завдяки владі у Кракові вважався формально найважливішим князем (князем-принцепсом), а його землі були поділені між синами Лешком Білим (Краківська та Сандомирська землі), котрий став новим принцепсом, та Конрадом (Мазовія та Куявія) [7, с. 244–246; 5, с. 195–199]. Оскільки всі ці землі, окрім Куявії, межували із руськими князівствами, то саме з цими польськими правителями повинні були будувати стосунки руські князі. Проте Лешек та Конрад були іще малолітніми (правління замість них здійснювали їх мати – княгиня Єлена, воєвода Миколай та єпископ Пелка), а його дядько Мешко Старий вирішив претендувати на Краків [7, с. 246–247; 5, с. 201–203].

За допомогою прихильники молодих князів звернулися до володимирського князя Романа Мстиславича з династії волинських Мономаховичів [7, с. 251; 5, с. 203; 4, с. 357]. У Вінцентія Кадлубка знаходимо відомості про те, що дитинство володимирського князя минуло при дворі князя Казимира II, а це, згідно з джерелом, було однією з основних причин надання ним допомоги [7, с. 251]. Ці генеалогічні аспекти справді відігравали важливу роль. Романа єднали родинні зв'язки з польською стороною, адже Казимир II був його дядьком, а сини Казимира – кузенами Романа, позаяк мати Романа Агнешка доводилася сестрою для Казимира. Разом із цим, були й інші причини майбутнього втручання Романа у польські справи. Як відомо із Київського літопису, у 1195 р. володимирський князь вступив у конфлікт зі своїм тестем Рюриком Ростиславичем, котрий на той момент князував у Києві. Роман спровокував небезпечну для себе ситуацію, намагаючись вступити у змову із представником чернігівських Ольговичів Ярославом Всеволодовичем. Рюрик звернувся за допомогою до владимири-суздальського князя Всеволода Велике Гніздо [4, с. 355–356]. Нагадаємо про те, що союзником Всеволода був галицький князь Володимир Ярославич із гілки місцевих Ростиславичів, а небезпека із Києва, Суздаль та Галича водночас могла призвести до доволі небажаних для Романа наслідків. Потрібно було шукати союзників на випадок загострення конфлікту, а тому князь звернувся за поміччю до Казимировичів, проте вони й самі потребували допомоги від Романа [4, с. 357]. До того ж потенційне зайняття Кракова Мешком Старим вносило невизначеність у становище Романа, тому він відгукнувся на заклик.

Вирішальна битва відбулася в 1195 р. на р. Мозгаві. У ній військо Лешека, Конрада та Романа зіткнулися проти сил Мешка Старого та його сина Болеслава. Жодна зі сторін не зуміла перемогти, у ній загинув Болеслав, а Мешко та Роман були поранені. Однак Лешек залишився правити в Кракові [8, с. 542–543; 7, с. 251–256; 5, с. 203–207]. Київський літопис оповідає, що Роман і його союзники нібито зазнали поразки, а сам князь мав можливість пристати на мирні переговори із Мешком, проте відмовився, а після битви поїхав на Русь просити вибачення у Рюрика Ростиславича [4, с. 357]. Цю тенденційність та упередженість щодо Романа можна пояснити

прорюриківською позицією літописця. Почнемо із результатів битви: тут іще можна якось пояснити, чому Роман зображується стороною, що програла, адже його військо зазнало великих втрат. Проте зовсім нелогічною нам видається незацікавленість Романа у мирних переговорах між неприязними силами, адже вони (якщо й були насправді) могли призвести до закріплення Кракова за Лешеком без бою, а війська, союзні Лешеку, можна було б використати у поході на Русь-Україну проти Рюрика. Зазначимо й те, що виявлення покори Романом перед Рюриком могло бути (і, скоріш за все, таки було, якщо літописець не вводить нас в оману) вмілим політичним ходом. Роман, очевидно уже не мав достатньо сил для внутрішньої боротьби на Русі, власне, як і його польські союзники, тому найкращим виходом із ситуації було примирення із Києвом. У будь-якому випадку володимирський князь заручився важливою підтримкою з боку Лешека та Конрада і вже, мабуть, будував плани на об'єднання південно-західних земель Русі-України в складі єдиного князівства.

У 1199 р. у Галицькому князівстві помер Володимир Ярославич, чим уміло скористався Роман Мстиславич, взявши місто та об'єднавши свої землі із галицькими. Ця дата вважається початком існування Галицько-Волинської держави (яке згодом називатимемо Руським Королівством). На жаль, руські літописи містять не так багато інформації про прихід володимирського князя до влади в Галичі, тому доволі цінними в цьому плані свідчення іноземних джерел, зокрема, «Хроніки» Вінцентія Кадлубка, звідки черпав інформацію Ян Длугош. Зокрема, у Кадлубка знаходимо доволі цікаві дані про те, що Лешек з армією допоміг Роману зайняти Галич. Лешек прийняв ленну присягу від кузена та покинув місто, після чого Роман розпочав жорстокі репресії проти опозиції [7, с. 256–261; 5, с. 210–213, 217]. Звісно, ці джерела дещо упереджені, адже у них нівелюється роль Романа на фоні Лешека, проте допомога з боку Кракова виглядає доволі правдоподібною. До того ж нагадаємо, що матір'ю принцепса, можливо, була руська княгиня Єлена [6, с. 208; 3, с. 211], котра виконувала функції регента та мала безсумнівний вплив на політику сина.

Доволі логічними виглядають дії Романа стосовно галицьких бояр, котрі були загрозою для влади князя. Щодо Угорщини, котра теж претендувала на

Галичину, то там у 1197–1198 рр. відбувалася міжусобна війна між братами Андрієм та Емериком, а після неї спокою не було досягнуто, тож угорцям було не до справ у Галицькому князівстві [2, с. 3; 9, с. 20; 1, с. 34]. Тому, на нашу думку, найкращим рішенням для Лешека, що все ще закріплювався у Кракові, було підтримати претензії на Галич свого двоюрідного брата та союзника Романа.

Отже, аналіз дипломатичних взаємин між Руссю-Україною та Польщею наприкінці XII ст. показує важливість генеалогічного фактора у формуванні зовнішньої політики обох держав. Родинні зв'язки між правлячими династіями допомагали не лише легітимізувати владу, а й укріплювати політичні союзи. Приклад співпраці між Романом Мстиславичем і молодими Казимировичами засвідчує те, що родинні зв'язки здатні були не лише впливати на міждержавні відносини, а й формувати нові політичні утворення у середньовічній Європі. Досліджувана тематика, на нашу думку, може бути предметом подальших наукових публікацій.

Список використаної літератури

1. Войтович Л. Роман Мстиславич. *Волинь*, 2008. №9. С. 29–54.
2. Грушевський М. Історія України-Руси. Т. 3. Київ: Наукова думка, 1993. 592 с.
3. Котляр М. Нариси воєнного мистецтва Давньої Русі. Київ: Наш час, 2010. 280 с.
4. Літопис руський за Іпатським списком. Переклад з давньоруської Л. Махновця. Київ: Дніпро, 1989. 591 с.
5. Jan Długosz. Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księga piąta. Księga szósta. Przekład na język polski Julii Mrukówny. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. 400 s.
6. Kijas A. Ruś. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2014. 250 s.
7. Mistrz Wincenty Kadłubek. Kronika polska. Przełożyła i opracowała Brygida Kürbis. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2003. 266 s.
8. Monumenta Poloniae Historica. Wydał August Bielowski. T. 2. Lwów, 1872. 998 s.